

Medicina d'Occitània

ÉVARISTE BERTULUS (1809-1881), METGE PROVENÇAL, CORRESPONENT DE L'ACADÈMIA DE MEDICINA DE BARCELONA

Jacint Corbella i Corbella

Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya;
Institut d'Estudis Catalans.

Évariste Bertulus fou un metge francès del segle XIX, que va desenvolupar gairebé tota la seva carrera professional a la Provença, i va ser membre corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona. Al llarg de la seva vida es poden definir tres enfocaments principals. El primer cronològicament la tasca com a cirurgià de la marina, embarcat, en servei en un vaixell. Després la seva etapa com a professor d'higiene naval i com a cap de servei de sanitat de la marina a Marsella. Un tercer punt, més visible cap el final de la seva vida, és el desenvolupament d'escrits sobre la seva ideologia, filosofia i religió. La seva obra escrita va ser prou extensa.

Dades biogràfiques. Primer aspecte. La marina.

En molts documents consta amb els tres noms de pila que sovint s'expressaven en els escrits formals, tot i que era coneguts principalment per un d'ells, que no sempre era el primer. Això era un costum freqüent. Joseph Évariste Laurent (conegut normalment com a Évariste), Bertulus, va néixer a Toló (en francès Toulon) el 10 d'agost de 1809. Els pares ja eren de Toló, i el pare va ser membre de la marina i professor de dibuix. Va morir quan Évariste tenia set anys. El noi va ingressar a la marina per a fer estudis de cirurgia, es graduà el 1828 i fou cirurgià de tercera classe el 1829. Va estar bastant temps embarcat, a l'àrea del Mediterrani, i va participar també en una expedició a Mèxic, en una corveta, la "Caravane". Va estar afectat per un brot de febre groga a Brest. Es va casar a Toló i el novembre de 1843 va defensar la seva tesi a Montpeller, amb el tema "*Observations et réflexions sur l'intoxication miasmatique considérée, en général, dans les différents états pathologiques qui en résultent, et plus spécialement dans la peste, le typhus, la fièvre jaune et le choléra-morbus épidémique*". És un títol ben llarg. També va participar en expedicions colonials al nord d'Àfrica. Té problemes de visió i demana el retir del cos

de marina, que li és concedit el 1848, quan tenia trenta-nou anys.

En el diccionari de metges i farmacèutics de la marina, de Berger i Rey, (París, 1874) hi ha referència d'una vintena de treballs de Bertulus. El primer és "*De l'importation de la fièvre jaune en Europe...*" (Toló, 1840), en el que alerta del risc de les relacions amb les Antilles. El tema va ser interessant perquè establia polèmica.

Alguns treballs són en relació amb fets ocorreguts a Catalunya. Així "*Importation du choléra-morbus asiatique dans les villes de Tarragone, Roses et Figuières (Espagne)*, par le vaisseau français le "Triton" en 1835".

També, després de ser nomenat corresponent, "*La fièvre jaune à Barcelone, le mois d'août 1870*", publicat a Gazette Méd. de París, el 1871.

Segona aspecte. La Higiene naval. Professor.

Aleshores tindrà una vida més reposada. S'estableix a Marsella i aconsegueix el nomenament de cap de servei de Sanitat marítima de Marsella. També se li crea, probablement bastant a mida, una càtedra d'Higiene Naval, per a l'escola preparatòria de medicina. Com a higienista farà una tasca bastant activa, escrivint i participant en l'activitat del moment. Encara va fer algun treball d'història de la medicina naval francesa.

Entre les seves obres una de les més importants és "*L'Hygiène navale dans ses rapports avec l'économie politique, commerciale et avec l'hygiène publique*" (Marsella, 1845). També és interessant "*Marseille et son intendence sanitaire*" (París, 1864).

En el camp de la història de la medicina va tenir difusió el llibre "*Le docteur Bally, médecin en chef de l'expédition de Saint-Domingue*" (Marsella, 1866).

Acadèmic corresponent estranger de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona.

L'any 1866, en carta de 27 d'octubre, el doctor Bertulus es dirigeix "à Monsieur le président et à Messieurs les membres de la Société Médico-chirurgicale de Barcelone", dient que ve "sous le patronage" del doctor Felip Monlau i els eu fill (Josep Monlau), demanant "de vouloir bien m'accorder le titre de membre corresponsant...". Envia els últims articles que ha publicat a la revista "Gazette du Midi", on tracta de les quarentenes. També fa referència a Victor Bally, que havia estat a Barcelona quan la febre groga de 1820, i sobre el que Bertulus va fer un treball extens. Signa com a "professor de clínica mèdica i metge en cap de la marina, i membre de vàries acadèmies". Consta com a domicili personal: rue Sénac 4, de Marsella.

El 6 de març de 1867, en una altra carta, agraeix al nomenament d'acadèmic corresponent, principalment als doctors Francesc Juanich i Josep Bremon, que van ser ponents de l'informe sobre la concessió. Hi ha l'esborrany de dos escrits de la secretaria de l'Acadèmia trametent l'acord, en dates 9 de febrer i 4 d'abril de 1867.

Però el document més important és el dictamen, amb data 10 de gener de 1867, en que els doctors Juanich i Bremon informen positivament sobre la petició de Bertulus. És relativament llarg, deu pàgines manuscrites, amb lletra regular. Analitzen quatre documents tramesos per Bertulus. El primer tracta de la clínica, en la fase inicial o prodròmica, de la febre groga i reconeixen una experiència personal Valoren principalment la mala olor de l'alè, la llengua amb saburra groguenca, la sequera de pell i mucoses, i la percepció del batec del tronc celíac. La durada de la incubació pot durar entre 3 i 20 dies, i a vegades més. L'autor és conscient de les implicacions econòmiques d'aquesta visió contagionista, quan l'acadèmia de París, no l'acceptava tan clarament. El segon escrit no sembla important; el tercer no està signat per Bertulus sinó que és un elogi de les seves idees. El quart és l'elogi necrològic de Victor Bally, i és el que els dos membres de la comissió valoren més. La conclusió és clara. "el consideren digne que se li concedeixi el títol de soci corresponsal, al que aspira". Fou acceptat per aclamació del Ple.

Aspectes ideològics i religiosos

Cap el final de la seva vida en l'obra de Bertulus apareix una nova orientació, la ideològica i religiosa. Ja l'any 1869 havia publicat un text "*L'Athéisme au XIXè siècle devant l'histoire, la philosophie médicale et l'humanité*". Aquest vessant ideològic justifica un estudi propi.

Joseph Évariste Bertulus.